

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἡ σύντονη καί φιλότιμη προσπάθεια τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στίς Πανορθόδοξες Προσυνοδικές Διασκέψεις ἔφερε ἐν τέλει τά ἐν σχεδίῳ προσυνοδικά κείμενα στήν μορφή, μέ τήν ὁποία δόθηκαν στήν δημοσιότητα μέ ἐντολή τῶν Σεπτῶν Προκαθημένων στίς 21-28 Ἰανουαρίου 2016.

Τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἔχει τώρα τήν δυνατότητα νά ἐκφράσῃ εὐλαβῶς τήν κρίσι του ἐπί τῶν κειμένων, συμμετέχοντας ἔτσι στήν συνοδική λειτουργία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ, ἔχει τήν μορφή ὑπομνήματος. Εἶναι εὐλαβῆς ἔκθεσις τῶν σκέψεών μας πρὸς τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας περὶ τοῦ πῶς τά ἐν σχεδίῳ κείμενα θά μπορούσαν νά λάβουν μία περισσότερο «καθολική» μορφή, νά ἐκφράζουν δηλαδή ἀκριβέστερα τὸ καθολικό φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τὸ διασώζει ἡ Κανονική μας παράδοσις, ἡ λατρευτικὴ συνειδησις καί ἡ ἐμπειρία τῶν χαρισματοῦχων Ἀγίων μας: ἡ κοινω-νία σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις.

Γνωρίζουμε ὅτι οἱ Σεβ. Ἀρχιερεῖς ἔχουν ἤδη διατυπώσει προτάσεις τροποποιήσεων ἐπί τῶν ἐν σχεδίῳ κειμένων, οὕτως ὥστε τὸ παρὸν κείμενο δὲν θά χρειαζόταν νά συνταχθῇ καί ἐπιβαρύνῃ τήν συνοδική διαδικασία.

Ἄς θεωρηθῇ ὅμως αὐτό ὡς μικρὴ συνεισφορά στὸν μεγάλο καί πολυ-εὐθύνο ἀγῶνα πού ἔχουν τώρα ἀναλάβει οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὄψει τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὥστε νά εἶναι μία σύνοδος θεοσυνέργητος καί ἐπομένη τοῖς ἀγίοις πατράσι.

Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΩΝ

Στὸ ζήτημα τῆς ὑποβολῆς τροπολογιῶν ἐπί τῶν ἐν σχεδίῳ κειμένων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἀναφέρεται καί τὸ ἄρθρο 11, παράγρ. 2 τοῦ «Κανονισμοῦ ὀργανώσεως καί λειτουργίας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου».

Ὁ Κανονισμός ἔχει ἀναμφισβήτητα μεγάλη σημασία γιὰ τὴν εὐρυθμὴ καὶ ἀπρόσκοπη διεξαγωγή τῆς Συνόδου. Ὅμως ἡ συγκεκριμένη παράγραφος προκαλεῖ μία δυσλειτουργία.

Γράφεται: «ἡ ἔγκρισις τῶν τροπολογιῶν, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς συζητήσεως αὐτῶν, ἐκφράζεται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας τῶν ἀντιπροσωπειῶν πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ μὴ ὁμοφώνως ἀποδεκταὶ γενόμεναι τροπολογίαι δὲν ἐγκρίνονται».

Πρακτικὰ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἓνα ἐν σχεδίῳ κείμενο, ποῦ δὲν θὰ δεχθῆ τροποποιήσεις ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἐπ' αὐτῶν ὁμοφωνία, μένει ὡς ἔχει καὶ ἡ τελικὴ ψηφοφορία γίνεται ἐπ' αὐτοῦ.

Ὅμως ἡ Ἱεραρχία, ἡ ὁποία προτείνει τροπολογίες, δείχνει τὴν βούλησιν τῆς νὰ ἀναδιαμορφώσῃ τὸ προσυνοδικὸ κείμενο, ὥστε αὐτὸ νὰ ἐκφράζῃ ἀuthεντικὰ τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς. Ἐφ' ὅσον δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πράξῃ, ὑποχρεώνεται νὰ κινηθῆ στὸ πλαίσιο ποῦ χάραξαν οἱ προσυνοδικές διασκέψεις. Ἐάν ὅμως τελικὰ τὸ προσυνοδικὸ κείμενο δὲν τὴν ἐκφράζῃ, προφανῶς τὸ μόνο ποῦ τῆς ἀπομένει εἶναι νὰ τὸ καταψηφίσῃ.

Αὐτὸ δὲν δείχνει ἀδυναμία νὰ φθάσομε σὲ ὑγιῆ, ἀγιοπατερικὴ, πανορθόδοξον ἐνότητα;

Β'.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ «ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ»

Τὸ κείμενο αὐτὸ φαίνεται ὅτι συντάχθηκε μὲ κάποια μονομέρεια. Ἀποτυπώνει τὴν μίαν πλευρὰ τῶν πραγμάτων. Περιγράφει τίς σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μὲ τὸν ἑτερόδοξο χριστιανικὸν κόσμον ἀπὸ τὴν σκοπιὰ ἐκείνων τῶν φορέων ποῦ τίς διεκπεραίωσαν κατὰ τὰ πενήντα τελευταῖα χρόνια.

Ὅμως στὴν Ἐκκλησία ὑπάρχει καὶ ἄλλη θεολογικὴ ἄποψις τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων. Πανορθόδοξως καταξιωμένοι ἀρχιερεῖς, κληρικοὶ, μοναχοί, θεολόγοι (πανεπιστημιακοὶ καὶ μὴ), τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ὁ ἀπλὸς λαὸς -ἀνάμεσά τους καὶ ἁγιασμένοι ἄνθρωποι- ἔχουν ἐκφράσει ἐμπεριστατωμένα τίς ἰσχυρὲς ἐπιφυλάξεις τους γιὰ τὴν μορφή τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ποῦ διατυπώνεται στὸ ἐν σχεδίῳ κείμενο, καὶ γιὰ τὴν θεολογία ποῦ ὑπόκειται αὐτῶν τῶν σχέσεων. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψιν, ποῦ πιστεύουμε ὅτι ἐκφράζει τὴν Πίστιν τῶν Προφητῶν, Ἀποστόλων καὶ Πατέρων, **τὸ ὡς ἄνω σχέδιο κειμένου πρέπει νὰ ξαναγραφῆ**, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴ τὴν Πίστιν. Σὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴν καταθέτομε εὐλαβῶς τὸν ἐπ' αὐτοῦ σχολιασμὸν μας καὶ τίς προ-

τάσεις μας, ώστε οι συνοδικοί Αρχιερείς να αποφανθούν για την μορφή που πρέπει να πάρη τό κείμενο.

Ο σχολιασμός τών επί μέρους σημείων καταλήγει σε προτάσεις τροποποιήσεων, οι οποίες παρατίθενται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, στό τέλος τοῦ παρόντος. Ο σχολιασμός ακολουθεῖ τήν σειρά τών παραγράφων τοῦ ἐν σχεδίῳ κειμένου.

1ον. Ἡ μοναδικότης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπό τό ἐν σχεδίῳ κείμενο λείπει, δίκην προοιμίου, μία σαφῆς ἀναφορά στό θεμελιώδες στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησιολογίας, τό ὁποῖο θά νοηματοδοτήση καί τό ὑπόλοιπο κείμενο: ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μοναδική Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Θεωροῦμε ἀπαραίτητο ἐπ' αὐτοῦ νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, μεταξύ ἄλλων, ὅτι:

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει βαθεῖα αὐτοσυνειδησία ὅτι αὐτή **μόνη** ἀποτελεῖ τό Σῶμα τοῦ Ζῶντος Χριστοῦ (Ἐφ. α' 22-23 καί Κολ. α' 18). Τήν αὐτοσυνειδησία της τήν περιγράφει μέ τήν διατύπωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως «Εἰς Μίαν Ἁγίαν Καθολικήν καί Ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν». Χρησιμοποιεῖ γιά τόν ἑαυτό της τόν ὄρο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία», γιά νά τόν ἀντιδιαστείλῃ ἀπό κάθε ἄλλη ἑτερόδοξη χριστιανική ἐκκλησία, ὁμολογία, κοινότητα ἢ ομάδα. Ἡ ἑτεροδοξία ἀναφέρεται σέ πλείστα ὄσα θέματα, ἰδιαίτερα ὅμως στήν διαφορετική πίστι, τήν διαφορετική λατρεία (τό *lex credendi* ἀλλοιώνει τό *lex orandi*), τό διαφορετικό ἦθος πού αὐτά συνεπάγονται, καί τήν ἔλλειψη ἐμπειρίας τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «σύν πᾶσι τοῖς ἀγίοις».

Ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας διατηρήθηκε μέχρι σήμερα ἀκεραία ὡς λατρευτική συνειδησις, ὡς πιστότης στήν δογματική πίστι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν θεοφόρων Πατέρων, καί ὡς γνήσιο βίωμα τοῦ αὐθεντικοῦ (μή παραμορφωμένου ἀπό τήν αἵρεσι) Προσώπου τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ.

Τό ὡς ἄνω ἐν σχεδίῳ κείμενο ἀναφέρεται στίς σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρός τόν ὑπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Γί' αὐτό, πρέπει νά σημειώνεται σέ τί διαφέρει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπό αὐτόν. Νά λέγεται δηλαδή ὅτι οἱ ἐκκλησίες καί ὁμολογίες τοῦ ἑτεροδόξου Χριστιανισμοῦ δέν ἔχουν τούς χαρακτηριστές τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καί ἂν αὐτές πιστεύουν γιά τόν ἑαυτό τους ὅτι τούς ἔχουν. Ἡ ἐνότης, ἡ ἀγιότης, ἡ καθολικότης καί ἡ ἀποστολικότης εἶναι ἀποκλειστικά ἰδιώματα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου σημειώνει περί τῆς Ἁγίας Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐν σχέσει πρός τίς ὀγδόντα μέχρι τότε ἀναφεύσες αἵρέσεις, ἐκεῖνο τό παλαιοδιαθηκικόν: «ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καί ὀγδοήκον-

τα παλλακαί, καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· μία ἐστὶ περισσότερά μου, τελεία μου». Μία, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ἀγνή περισσότερά, ἡ ἄσπιλος Νύμφη τοῦ Ἀρνίου, τὴν ὁποία Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ Ὁμολογηταὶ Πατέρες διεφύλαξαν ἄμωμον «μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων» (Ἐφ. 5, 27).

Αὐτὰ δὲν φαίνονται στὸ ἐν σχεδίῳ κείμενο, ἐνῶ εἶναι τόσο ἀπαραίτητα. Ἡ ἀπλὴ ἀναφορά ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, οὕσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» (παράγρ. 1) δὲν εἶναι ἐπαρκής. Οἱ ὀρθοὲς «σχέσεις» μὲ τὸν λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμον προϋποθέτουν ὀρθὸ καὶ ἀκριβῆ αὐτοπροσδιορισμὸ, τὴν στιγμήν πού οἱ ἑτερόδοξοι σφετερίζονται τὸν τίτλον τῆς Μιᾶς Ἁγίας.

ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς διαχρονικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τῆς μόνης Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ παράγρ. 1 τοῦ κειμένου προτείνεται νὰ ἀναδιατυπωθῆ. Ἡ παράγραφος, ὅπως εἶναι διατυπωμένη, **ὑπονοεῖ διαχριστιανικὴ ἐνότητα διαφορετικὴ** ἀπὸ ἐκείνην πού χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τῆς φύσεώς Της. Μὲ τὴν διατύπωσιν αὐτῆς τῆς παραγράφου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν φαίνεται νὰ ἀπευθύνῃ πρόσκλησιν πρὸς ὅλους τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς Χριστιανοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν δικὴν τῆς ἀγιοπνευματικὴν ἐνότητα, ἀλλὰ φαίνεται νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἀναζητημένην μὲ ὄχι ὀρθὸν τρόπον ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον χριστιανικὸν κόσμον παγχριστιανικὴν ἐνότητα. Αὐτὴ ἡ λανθασμένη ἀναζήτησις φαίνεται καὶ ἱστορικῶς ἀπὸ τὰς κινήσεις τοῦ προτεσταντικοῦ κατ' ἀρχὴν κόσμου, καὶ κατόπιν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας (Β' Βατικανῆ), μὲ τὰς ὁποῖας συνεδέθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὸ διαχριστιανικὸ ἀνοιγμὰ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἡ μὲν πρόθεσις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι νὰ δώσῃ μαρτυρίαν τῆς «ἐν ἡμῖν ἐλπίδος», ἀλλὰ εἶναι ταυτόχρονα πολλαπλῶς μεμαρτυρημένον ὅτι ὁ παποκεντρικὸς καὶ ὁ προτεσταντικὸς οἰκουμενισμὸς δὲν στοχεύουν εἰς τὴν ἐνότητα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει, ἀλλὰ εἰς μίαν ἐνότητα ἐν τῇ ποικιλομορφίᾳ αἰρετικῶν διδασκαλιῶν καὶ ἡθῶν. Εἰδικώτερα ὁ παποκεντρικὸς οἰκουμενισμὸς μὲ τὰ ἀνοιγμὰτα τῆς Β' Βατικανῆς στοχεύει εἰς ἐνότητα ἐν ποικιλομορφίᾳ παραδόσεων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς «κοινωνίας μετὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Πέτρου»!

Πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνότητα εἰς τὴν ὁποία στοχεύει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, προτείνεται νὰ γραφῆ ὅτι **μόνη αὐτὴ συνεχίζει νὰ εἶναι ἡ Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία**¹.

2ον. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται ὡς ἑξῆς:

Πρῶτον, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς μοναδικότητος τῆς Ἐκκλησίας («Πιστεύω...

εις Μίαν»). Μία εἶναι ἡ Νύμφη. Οἱ ἄλλες ἐκκλησίες ὄνομα μόνο ἔχουν χριστιανικό ἀλλά δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ: «εις ὄνομα Χριστοῦ κληθεῖσαι, μὴ οὔσαι δὲ αὐτοῦ» (ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου, *Πανάριον*, π'). Τό ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία καί μοναδική («Μία Ἁγία») θεμελιώνεται κατὰ τοὺς Ἁγίους Πατέρας στήν μοναδικότητα τῆς θεανδρικής Ὑποστάσεως τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ. «*Αὐτός γάρ, φησὶν, ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας*· ὃν ἔχειν αἰρετικοὶ κεφαλὴν ἀπηξίωσαν» (Ἰω. Χρυσοστόμου, PG 60, 745).

Ἡ ἀποστολική διαβεβαίωσις «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα» (Ἐφ. δ' 5), καί ἄλλες συναφεῖς ἐκφράσεις, ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Πατέρας, ὡσὰκις πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ μοναδικότης τῆς Ἐκκλησίας, τόσο ἐναντι τῶν αἰρέσεων ὅσον καὶ ἐναντι τῶν σχισμάτων (Ἰω. Χρυσοστόμου, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν*, Ὁμιλία ΙΑ', ε', PG 62, 86).

Δεύτερον, ἡ ἐνότης ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐνώσεως ἡμῶν τῶν μελῶν Της μεταξὺ μας καὶ μέ τὸν Τριαδικὸ Θεό, θεμελιοῦται κατὰ τοὺς Ἁγίους Πατέρας ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Εἴμαστε οἰκοδομὴ Χριστοῦ, «ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ» (Ἐφ. 2, 20-21). Καί, ὅπως ὁ ἴδιος θεῖος ἀπόστολος προσμαρτυρεῖ, Αὐτός, «ὅς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὖξιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφ. 4, 15-16).

Τὴν ἐνότητα αὐτὴ μεταξὺ μας καὶ μέ τὸν Τριαδικὸ Θεό πραγματοποιεῖ ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σύνδεσμος ἐνότητος εἶναι ἡ «δόξα», τὴν ὁποία ἔδωκε ὁ Κύριος στοὺς ἰδικούς Του: «κἀγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν» (Ἰω. 17, 22-23)¹.

¹ Γράφει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος: «Ἐρωτῶ ἵνα καὶ αὐτοὶ γένωνται ἐν, κατὰ τὸ ἐν ἐμοὶ σῶμα, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ τελείωσιν· ἵνα καὶ αὐτοὶ γένωνται τέλειοι, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἐνότητα, καὶ εἰς αὐτὸ ἐν γενόμενοι· ἵνα, ὡς ἂν πάντες φορεσθέντες παρ' ἐμοῦ, πάντες ὧσιν ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον καταπτήσωσιν. Οἱ γὰρ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μεταλαμβάνοντες, ἐν γινόμεθα σῶμα, τὸν ἓνα Κύριον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς» (*Κατὰ ἀρειανῶν*, PG 26, 369). Καὶ ἐπίσης: «Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Λόγου δίδεται, θέλει λαβεῖν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, ἵνα, ὅταν ἐκεῖνο λάβωμεν, τότε ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ, δόξωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ Πνεῦμα ἐν γίνεσθαι ἐν τῷ Λόγῳ, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. Τὸ δὲ, ὡς ἡμεῖς, ἐὰν λέγῃ, οὐδὲν ἕτερον πάλιν ἐστὶν, ἢ ἵνα ἡ γινομένη τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις εἰς τοὺς μαθητὰς ἀδιάπτωτος καὶ ἀμεταμέλητος γένηται» (ἐνθ' ἄνωτ. PG 26, 376).

Ζωή ένοποιός τών μελών τής Έκκλησίας είναι ή άγιοπνευματική ζωή, ή όποία προχεομένη έκ τοϋ Πατρός δι' Υίου έν Άγίω Πνεύματι γίνεται ό σύνδεσμος τής ένότητός μας. Είναι, κατά τήν λειτουργική εύχή, «ή χάρις τοϋ Κυρίου ήμών Ίησοϋ Χριστοϋ, καί ή άγάπη τοϋ Θεοϋ καί Πατρός, καί ή κοινωνία τοϋ Άγίου Πνεύματος».

Σέ αύτήν τήν ένότητα θείας ζωής δέν μετέχουν όσοι έξ ίδιας προαιρέσεως έπιμένουν νά είναι «κόσμος» καί όχι σώμα Χριστοϋ: «Ού περί τοϋ κόσμου έρωτώ», παρατηρεϊ μέ έμφασι ό Μέγας Άρχιερεύς, «άλλά περί ών δέδωκάς μοι». Ό άγιος Κύριλλος Άλεξανδρείας έρμηνεύει μέ σαφήνεια τό σημείο αυτό τής άρχιερατικής προσευχής: «ούχ έτέρων είναι δεικνύς τό συνείναι τε αύτῶ καί άξιοϋσθαι βλέπειν τήν δόξαν αύτοϋ, ή τών ένωθέντων τε ήδη δι' αύτοϋ τῶ Πατρι» (*Υπόμνημα εις τό κατά Ίωάννην*, 3, 5).

Τρίτον, ή ένότης υπό τήν έννοιαν τής ένώσεως τών κατά τόπους άγιών τοϋ Θεοϋ Όρθοδόξων έκκλησιών θεμελιώνεται κατά τούς Άγίους Πατέρας στήν ταυτότητα τής άποστολικής πίστεως, στήν κοινωνία τών Όρθοδόξων επισκόπων έν τή αύτῇ μιᾷ Εύχαριστία, στήν ταυτότητα τοϋ ήθους καί στήν κοινή έμπειρία τής Χάριτος σύν πᾶσι τοῖς άγίοις, στοιχεϊά τά όποία καθιστοϋν κάθε τοπική Όρθόδοξο Έκκλησία έκφρασιν έν τόπῳ τής Καθολικῆς Έκκλησίας. Η έκκλησία τής Κορίνθου είναι έξιςου σώμα Χριστοϋ μέ τήν έκκλησία τών Ίεροσολύμων καί τής Έφέσου, καί ή σχέσις τους είναι κοινωνία Πνεύματος Άγίου καί άγάπης έν Χριστῶ. **Δέν υφίσταται μεταξύ τους έτερότης, καθό εκκλησίες Χριστοϋ. Έχουν ουσιώδη ένότητα.** Διότι ή άγιότης, ή άποστολικότης καί ή καθολικότης ύπάρχει ήδη σέ κάθε τοπική εκκλησία, όπου τελείται ή Εύχαριστία τής Καθολικῆς Έκκλησίας μέ παρόντα τόν όλο Χριστό.

Η παράγρ. 2 τοϋ κειμένου «Σχέσεις τής Όρθοδόξου Έκκλησίας πρός τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον» διαλαμβάνει ότι «Η Όρθόδοξο Έκκλησία θεμελιοῖ τήν ένότητα τής Έκκλησίας ... επί τής κοινωνίας έν τῇ Άγία Τριάδι»². Προφανῶς δέν αναφέρεται στήν έννοια τής ένότητος ήμών ως μελών τής Έκκλησίας, διότι αυτό δέν ένδιαφέρει τό έν λόγω κείμενο, αλλά καί διότι αυτόνοήτως στήν περίπτωση αύτή θά χρησιμοποιεῖτο κατά κάποιον τρόπο μία παύλειος έκφρασις, όπως π.χ. «σώμα Χριστοϋ». Αναφέρεται στήν ένότητα τών «χριστιανικῶν εκκλησιῶν», όπως προκύπτει από τό συνολικό υφος τοϋ κειμένου.

---

² Η φράσις «επί τής κοινωνίας έν τῇ Άγία Τριάδι», ή όποία παρεισέφρυσε στό σχέδιο κειμένου, όφείλει νά άπορριφθῆ. Στήν Άγία Τριάδα θεωροϋνται ένώσεις καί διακρίσεις, **όχι όμως κοινωνία** (έννοεῖται Προσώπων). Βλ. σχετικῶς, Άμφιλοχίου Ράντοβιτς, *Τό Μυστήριον τής Άγίας Τριάδος κατά τόν άγιον Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν*, Θεσσαλονίκη 1973.

Ὅπως προελέχθη, οἱ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες χαίρουν οὐσιώδους ἐνότητος καί δὲν χρειάζεται νά θεμελιώνουν μία μεταξύ τους ἐνότητα «ἐν ἑτερότητι» (διότι αὐτό σημαίνει κοινωνία). Ἐπ' ἐσχάτων ἡ ἰδέα νά θεμελιωθῇ ἡ ἐνότης τῶν «χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν» στό Μυστήριον τῆς Ἁγίας καί Ὁμοουσίου Τριάδος, προκειμένου νά ἔχουν «ἐνότητα ἐν εὐρείᾳ διαφορετικότητι» (unity in rich diversity), ὑπῆρξε γέννημα τοῦ πολυδισπασμένου Προτεσταντισμοῦ. Ὁ σύγχρονος Προτεσταντισμός στήν ἑτερότητα τῶν θείων Ὑποστάσεων θεμελιώνει τήν διαφορετικότητα τῶν πολυαριθμῶν ἐκδοχῶν του, στήν δέ ὁμοουσιότητα τῶν θείων Ὑποστάσεων θεμελιώνει τήν μοναδικότητα τῆς μιᾶς, κατ' αὐτόν, ἀοράτου Ἐκκλησίας(!), τῆς ὁποίας ὁρατές μορφές(!) εἶναι ἡ πολυαριθμὸς σειρά τῶν παραφυάδων του³. Ἡ ἰδέα κατόπιν ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Ρωμαιοκαθολικισμό, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ὁμιλεῖ γιὰ ἐνότητα ἐν ποικιλομορφίᾳ παραδόσεων (λέγε οὐνία), ἀλλὰ ἐνότητα πού ἐξασφαλίζεται μὲ τήν ἀποδοχή τοῦ πετρινείου ἀξιώματος τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης (Πρωτεύιο).

Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος δὲν πρέπει νά ἐπιτρέψῃ σέ κείμενό της παράχρησι τοῦ ὄρου «ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας», πού γίνεται μὲ τήν ἔκφρασι «ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι». Γι' αὐτό θά μπορούσε νά προταθῇ τροποποιήσις πού **νά δηλώνῃ τὴν θεμελίωσι τῆς μοναδικότητος τῆς Ἐκκλησίας στήν μοναδικότητα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καί ἐπίσης τὴν ἐνότητα τῶν μελῶν τῆς στήν ἀδιάπτωτη ἐνότητα τῶν θεαρχικῶν Ὑποστάσεων**ⁱⁱ.

Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι τῆς ἀνωτέρω τροποποιήσεως, ἡ παράγρ. 3 ἐπιδέχεται ἀναγκαῖες προσθήκεςⁱⁱⁱ.

³ Σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ὑποστηρίζουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ἐνότητα, λέγεται: «We confess one, holy, catholic, and apostolic Church as expressed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381). The Church's oneness is an image of the unity of the Triune God in the communion of the divine Persons ... As the people of God, the body of Christ, and the temple of the Holy Spirit, the Church is called to manifest its *oneness in rich diversity* ... We affirm that the apostolic faith of the Church is one, as the body of Christ is one. Yet there may legitimately be different formulations of the faith of the Church. The life of the Church as new life in Christ is *one*. Yet it is built up through different charismata and ministries. The hope of the Church is one. Yet it is expressed in different human expectations. We acknowledge that there are different ecclesiological starting points, and a range of views on the relation of the Church to the churches ... Each church is the Church catholic and not simply a part of it. Each church is the Church catholic, but not the whole of it. Each church fulfils its catholicity when it is in communion with the other churches. We affirm that the catholicity of the Church is expressed most visibly in sharing holy communion and in a mutually recognized and reconciled ministry» (Ἀπὸ τὸ κείμενο: Called to be the One Church (as adopted), Porto Alegre, 23 February 2006).

3ον. Οί διμερείς διάλογοι τῆς Ἐκκλησίας μετά τῶν ἑτεροδόξων.

Μέ τίς παραγράφους 4-15 τό σχέδιο κειμένου ἀποτυπώνει τό πῶς ἔχουν διεξαχθῆ οἱ διμερείς διαχριστιανικοί διάλογοι. Σέ αὐτούς ὅμως, παρά τόν στόχο τῆς ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει ἐνώσεως, ἔχουν συμβεῖ θεολογικά ἀτοπήματα, γιά τά ὁποῖα ἔχουν ἐκφρασθῆ ὠρισμένες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, τό Ἅγιον Ὅρος καί ἐξαίρετοι Ὀρθόδοξοι θεολόγοι. Μποροῦμε νά θυμίσουμε τά συμπεράσματα τοῦ διαλόγου μέ τούς Ἀντιχαλκηδονίους (Κοινές Δηλώσεις 1989, 1990) καί τήν συμφωνία Ὀρθόδοξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν μέ τό Κείμενο τοῦ Balamand τό 1993, τά ὁποῖα ἔχουν ἐπισύρει ἀξιόλογη καί τεκμηριωμένη κριτική.

Στό πλαίσιο τῶν διμερῶν διαλόγων ἔχουν ἐπίσης ἀναπτυχθῆ συμφωνίες τῶν ἐκατέρωθεν ἀντιπροσωπειῶν (ad referendum πρὸς τήν Μεγάλη Σύνοδο), οἱ ὁποῖες δέν ἔχουν ἀκόμη ἀξιολογηθῆ ἀπό τίς κατά τόπους Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀλλά δείχνουν ὅτι δέν θεμελιώνονται στήν Παράδοσι τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ὅπως π.χ. ἡ ἀναγνώρισις ἐκκλησιακοῦ χαρακτήρα, ἀποστολικῆς πίστεως, αὐθεντικῶν μυστηρίων καί ἀποστολικῆς διαδοχῆς στήν Ρωμαιοκαθολική ἐκκλησία (Μόναχο 1982, Μπάρι 1987, Νέο Βάλαμο 1988). Γράφεται προοιμακῶς στό κείμενο τοῦ Μονάχου ὅτι: «ἐκφράζομεν ἀπό κοινοῦ μίαν πίστιν, ἡ ὁποῖα εἶναι συνέχισις τῆς πίστεως τῶν Ἀποστόλων». Στό Νέο Βάλαμο ἐπίσης: «Εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἐκκλησίας μας ἡ ἀποστολική διαδοχή εἶναι θεμελιώδης διὰ τόν ἀγιασμόν καί διὰ τήν ἐνότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ».

Ἐπίσης, τό προσχέδιο τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον», τό ὁποῖο εἶχε ἐτοιμάσει ἡ Γ΄ Προσυνοδική Διάσκεψις τό 1986, περιελάμβανε ἀποτιμήσεις τῶν ἐπί μέρους διμερῶν διαλόγων, οἱ ὁποῖες ἀφαιρέθηκαν ἀπό τά τελικά ἐν σχεδίῳ κείμενα. Σήμερα εἴμαστε σέ θέσι νά γνωρίζουμε ὅτι κανεῖς ἀπό αὐτούς τούς διαλόγους δέν ἔχει εὐοίωνη προοπτική, ὅπως ὁμολογοῦν οἱ ἴδιοι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν μας σέ αὐτούς. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοί δέν μετακινοῦνται ἀπό τό πνεῦμα τῆς Β΄ Βατικανῆς, πού θέλει τήν Ὀρθόδοξο Ἐκκλησία ἐλλιπῆ ἐκκλησία, ἐπειδὴ δέν ἀναγνωρίζει τό πρωτεῖο τοῦ Πάπα, καί προωθοῦν ἕνα νέο σχῆμα οὐνίας. Οἱ Ἀγγλικανοί, οἱ Λουθηρανοί καί οἱ Μεταρρυθμισμένοι δέν φαίνεται νά ἀνακάμπτουν ἀπό τόν θεολογικό καί ἠθικό ἐκτροχιασμό τους. Οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι, μετά τήν ἀποτυχία τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, ἔχουν διατυπώσει τίς μονοφυσικές χριστολογικές τους ἀπόψεις μέ σαφήνεια πού δέν χωρεῖ ἀμφιβολία.

Μέ αὐτά τά δεδομένα ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος **δέν θά ἔπρεπε νά ἐπικυρώσῃ ἀπλῶς τήν στοχοθεσία καί τήν μεθοδολογία** τῶν διμερῶν διαλόγων, ὅπως εἶχαν αὐτές ὀρισθῆ πρὶν ἀπό δεκαετίες, ἀλλά νά τίς τροποποιήσῃ. Νά μὴ ἐπιβεβαιωθοῦν τά λάθη τοῦ παρελθόντος, ἀλλά νά δοθοῦν

προοπτικές που έκπηγάζουν από την Ὁρθόδοξο Ἐκκλησιολογία καί τήν ἀγιοπνευματική αἴσθησι συγχρόνων Ἁγίων καί ἀγιασμένων ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι:

α'. Νά ἀξιοποιηθοῦν οἱ ἀντιαιρετικές συγγραφές ἀγίων Πατέρων (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως, Γρηγορίου Παλαμᾶ, Νεκταρίου Πενταπόλεως, Ἰουστίνου τοῦ νέου Ὁμολογητοῦ), καθώς καί οἱ ἀποφάσεις τῶν μεγάλων Ὁρθοδόξων συνόδων ἐπί Μεγ. Φωτίου (879), ἀγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ (1341, 1347, 1351) καί ἄλλων σημαντικῶν, ὅπως τοῦ 1282-84 που ἀκύρωσε τίς ἀποφάσεις τῆς ψευδοσυνόδου τῆς Λυών καί τοῦ 1484 που ἀκύρωσε τήν ἐν Φλωρεντία ψευδοσύνοδο, μέχρι τίς συνοδικές ἀποφάνσεις τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς τῶν ἐτῶν 1672, 1848 καί 1895.

β'. Νά ἀναθεωρηθοῦν καινοτομίες περί τήν πίστι, ὅπως ἡ «βαπτισματική θεολογία» (ὅτι καί οἱ ἑτερόδοξοι τελοῦν αὐθεντικό βάπτισμα)· ἡ κακῶς νοουμένη «εὐχαριστιακή ἐκκλησιολογία» (πού σημαίνει ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι, ἐφ' ὅσον τελοῦν εὐχαριστία, εἶναι Ἐκκλησία)· καί ὁ «θεολογικός περσοναλισμός» (πού εἶναι ἀνεπίτρεπτη προβολή τῶν κτιστῶν περί προσώπου κατηγορημάτων στήν θεολογία τῶν θείων Προσώπων).

γ'. Νά ἀκυρωθοῦν οἱ ἀποφάσεις τοῦ διμεροῦς διαλόγου μέ τοὺς Ἀντιχαλκηδόνιους, καθώς οἱ παρενέργειες αὐτῶν τῶν ἀποφάσεων (μερική μυστηριακή διακοινωνία) ἔχουν γίνει συνήθειες σέ ὠρισμένες τοπικές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καί προωθοῦνται στήν Ὁρθόδοξο Διασπορά⁴.

δ'. Νά ἐπαναδιατυπωθῇ ἡ Ὁρθόδοξος διδασκαλία, ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι χριστιανικές ἐκκλησίες καί ὁμολογίες στήν Ἀνατολή καί στήν Δύσι ἔχουν ἀποκοπεῖ

⁴ « Ἴδῃ στό Πατριαρχεῖο τῆς Ἀλεξανδρείας καί στό Πατριαρχεῖο τῆς Ἀντιοχείας ὑπάρχουν ἐπίσημες συμφωνίες σχετικά μέ τά Μυστήρια. Ἐδῶ στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι πιστοί, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν δικές τους ἐνορίες σέ κάποια περιοχὴ, γίνονται δεκτοὶ στίς Ὁρθόδοξες ἐνορίες. **Μέ τήν εὐλογία τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου καί τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας, τοὺς ἐπιτρέπεται νά λάβουν τήν Θεία Κοινωνία. Λαμβάνουν χώραν καί Βαπτίσεις καί Γάμοι. Μνημόσυνα καί Κηδεῖες ἐπίσης λαμβάνουν χώραν. Αὐτά συμβαίνουν ὑπό τήν προϋπόθεσι ὅτι σέ κάποια περιοχὴ δέν ὑπάρχουν ἱερεὺς καί ἐνορία μιᾶς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀνατολικές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀκολουθοῦν γενικῶς τήν ἴδια ἐπίσης πρακτικὴ» (Ἀπόσπασμα ἀπό τὸ κείμενο Recommendations for Greater Understanding and Cooperation τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Ὁρθοδόξων καί Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, που περιλαμβάνεται στό βιβλίον «Restoring the Unity in Faith: The Orthodox – Oriental Orthodox Theological Dialogue» (Ἀποκαθιστώντας τήν Ἐνότητα ἐν τῇ Πίστει: Ὁ Θεολογικὸς Διάλογος μεταξὺ Ὁρθοδόξων καί Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων), ἔκδ. Holy Cross Orthodox Press, Η.Π.Α., 2007). Βλ. ἐπ' αὐτοῦ ἄρθρο τοῦ Ἱερομ. Λουκά Γρηγοριάτου, *Θεολογικές ἐπισημάνσεις σέ πρόσφατες προτάσεις γιά μυστηριακὴ διακοινωνία Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων*, Ἅγιον Ὅρος, 1/14 Σεπτεμβρίου 2011.**

ἀπό τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ λόγους πίστεως, καὶ **νὰ ἀκυρωθοῦν νεώτερες ἀπόψεις πού θεωροῦν τοὺς ἑτεροδόξους ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας σὲ κατάστασι ἀκοινωνησίας.**

Ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἀκόμη ἐποχὴ οἱ εἰκόνες τῆς οἰκοδομῆς, τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ σώματος χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ περιγράψουν τὴν σχέσι τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὶς ἀποκομμένες ἀπὸ Αὐτὴν χριστιανικὲς κοινότητες: τὴν σχέσι τῆς ὑγιαίνουσας ρίζης πρὸς τοὺς ἀπεξηραμμένους καὶ ἐκπεσόντας κλάδους τῆς ἢ τὴν σχέσι τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος πρὸς τὰ νεκρὰ μέλη. Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου γράφει ὅτι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας «ἐξεκλάσθησαν ὡσπερ κλάδοι αἱ ἀφορισθεῖσαι αἵρέσεις, εἰς ὄνομα Χριστοῦ κληθεῖσαι, μὴ οὔσαι δὲ αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ μὲν ἀπὸ μήκοθεν αὐτοῦ πολὺ διεστῶσαι, αἱ δὲ διὰ τι ἐλάχιστον ἀποκληρονόμους καὶ ξένας αὐτοῦ ἑαυτὰς καταστήσασαι καὶ τὰ αὐτῶν τέκνα τῶν οὐκ οὐσῶν ἐνθέσμων, ἔξω δὲ βεβηκυῶν, μόνον δὲ τὸ ὄνομα ἐπικεκλημένων Χριστοῦ» (*Πανάριον*, αἵρεσις π').

Ἡ Ἐκκλησία διαχρονικῶς διαλέγεται μὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν τὸν διάλογο. Θέτει ὅμως ὅρους καὶ κανόνες. Ὁ Μέγας Βασίλειος εἶναι σαφὴς σὲ αὐτὴ τὴν διαδικασίαν. Πρῶτον, τονίζει τὴν σημασίαν τῆς σπουδῆς γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ὑπέρβασι τῶν σχισμάτων⁵ καὶ προσδιορίζει τὸ πνεῦμα διεξαγωγῆς του⁶. Δεύτερον, ὀρίζει συγκεκριμένον δογματικὸ πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ γίνῃ ἡ ἔνωσις⁷, ὅπως ἐπίσης καὶ κανόνες διαλόγου, ὥστε οἱ συζητήσεις νὰ μὴ εἶναι ἀτέρμονες καὶ ἀναποτελεσματικαί, οὔτε βλαπτικαί τοῦ ἡθους τῆς Ἐκκλησίας⁸. Καὶ τρίτον, **θέτει προθεσμίαν λήξεως στὸν διάλογο**, ὅταν οἱ αἰρετικοὶ ἐπιμένουν στὶς ἀπόψεις τους⁹, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι παύει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ σύμπαντος κόσμου.

⁵ «Καὶ γὰρ ἂν εἴημεν ὡς ἀληθῶς πάντων ἀνθρώπων ἀτοπώτατοι, σχίσμασι καὶ κατατομαῖς Ἐκκλησιῶν ἐφηρόμενοι καὶ μὴ τὴν συνάφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι» (Ἐπιστολή 156, *Εὐαγγέλιον πρεσβυτέρων*).

⁶ «Ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπὸ μιᾶς γνώμης πᾶσαν παράκλησιν μετ' εὐσπλαγχνίας προσάγοντας, καὶ τὴν τῶν Πατέρων πίστιν προτεινομένους προκαλεῖσθαι αὐτοὺς εἰς συνάφειαν» (Ἐπιστολή 128, *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων*).

⁷ «Τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, ... καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μηδὲ κοινωνικοὺς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας» (Ἐπιστολή 113, *Τοῖς ἐν Ταρσοῦ πρεσβυτέροις*).

⁸ «Κἂν μὲν πείσωμεν, κοινῶς αὐτοῖς ἐνωθῆναι, ἐὰν δὲ ἀποτύχωμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, τὸν δὲ ἐπαμφοτερισμὸν τοῦτον ἐξορίσαι τοῦ ἡθους» (Ἐπιστολή 128, *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων*).

⁹ «Ἐὰν μὲν οὖν πεισθῶσί σοι, ταῦτα ἄριστα. Εἰ δὲ μή, γνωρίσατε τοὺς πολεμοποιούς καὶ παύσασθε ἡμῖν τοῦ λοιποῦ περὶ διαλλαγῶν ἐπιστέλλοντες» (Ἐπιστολή 128, *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων*).

Όταν πλέον παγιώθηκαν οι αιρέσεις, οι διάλογοι τῆς Ἐκκλησίας μέ τούς ἑτεροδόξους, ἀναλόγως τῶν προϋποθέσεων καί τῶν στόχων, εἶχαν διαφορετικά ἀποτελέσματα. Ἐπί αὐτοκράτορος Ἡρακλείου π.χ. οἱ πατριάρχαι Κων/πόλεως ἔκαναν διαλόγους μέ πολιτική σκοπιμότητα, ἀλλά κατέληξαν στόν μονοθελητισμό. Ὁ Μέγας Φώτιος ὁμως πραγματοποιοῖσε μέ ὑγιή τρόπο θεολογικούς διαλόγους μέ τούς Ἀρμενίους καί ἐκέρδισε στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας τίς δυτικές ἀρμενικές ἐπαρχίες, ὁ δέ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔδωσε ἀκραιφνή Ὁρθόδοξο μαρτυρία μέ τόν διάλογό του πρός τούς Χιόνας (Τούρκους). Καί οἱ ἀοίδιμοι Πατριάρχαι ἐπί τουρκοκρατίας ἔκαναν ἀξιοπρεπεῖς διαλόγους μέ τούς Διαμαρτυρομένους θεολόγους, ἀλλά εὐθαρσῶς τούς διέκοψαν ὡς ἀτελεσφόρους¹⁰.

Βάσει τῆς διαχρονικῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας περί διαλόγων καί ἐν γνώσει τῶν δεδομένων τῶν σημερινῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων ἢ παράγρ. 4 **μπορεῖ νά δεχθῆ τροποποιήσεις πού θά δώσουν στό κείμενο Ὁρθόδοξη περί διαλόγων προοπτική**^{iv}. Συναφῶς πρός τήν ἀναδιαρθρωμένη παράγρ. 4, οἱ παράγρ. 5, 6 καί 7 θά μπορούσαν νά δεχθοῦν ἀναγκαῖες ἀλλαγές^v.

Στήν παράγρ. 8 θά μπορούσε νά γίνῃ ἐπίσης ἀπαραίτητη τροποποίησης, ὥστε ὡς προοπτική τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων νά μή τίθεται ἡ ἀναζητήσις τῆς «ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων», ὡσάν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μέχρι σήμερα νά μή εἶναι ἡ πιστή συνέχειά της, ἀλλά στόχος τους νά εἶναι ἡ ἐπιστροφή πάντων σέ αὐτή τήν ἴδια τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία, καθὼς **αὕτη εἶναι ἡ ἀμετάβλητη ἀνά τούς αἰῶνες Ἐκκλησία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων**^{vi}.

Στίς παραγρ., τέλος, 9-15 περιλαμβάνονται διαδικαστικά (μεθοδολογικά) θέματα, τὰ ὁποῖα δέν ἀρμόζει νά ἀποτελέσουν ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εἶναι προφανές ὅτι οἱ παράγραφοι αὐτές παρέμειναν στό κείμενο γιά νά ἀποκτήσουν καί τυπική ἰσχύ, ἀλλά ἡ σοβαρότης τοῦ ἔργου τῆς Συνόδου ἀπαιτεῖ τήν ἀπόσυρσί τους. Προτείνεται αὐτά τὰ θέματα νά ρυθμισθοῦν ἀπό μικροτέρας ἰσχύος πανορθόδοξο συνοδικό ὄργανο, ἀφ' ὅτου ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἀποφασίσῃ περί τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἐγκυρότητος τῆς μεθοδολογίας καί τῆς στοχοθεσίας τῶν μέχρι σήμερα πραγματοποιηθέντων διαλόγων^{vii}.

¹⁰ Βλ. Ἀρχιμ. Γεωργίου (Καψάνη), *Ἡ ἐκκλησιολογική αὐτοσυνειδησία τῶν Ὁρθοδόξων ἀπό τῆς Ἀλώσεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος*, 1998, δημοσιευμένο στό Εἰκοσιπενταετηρικό (ἀφιέρωμα στόν Μητροπολίτη Νεαπόλεως καί Σταυρουπόλεως κ. Διονύσιο), Ἀνάτυπο 1999.

4ον. Ἡ συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Π.Σ.Ε.

Στίς παραγρ. 16-19 ἀποτυπώνεται ὁ τρόπος συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Π.Σ.Ε. Ὡς γνωστόν ἡ δημιουργία τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἡ ἐφεξῆς λειτουργία του ἀκολούθησαν τά πρότυπα κοσμικῶν συνασπισμῶν (Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, Ο.Η.Ε.). Ἡ συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σέ αὐτό, μετά τίς κοσμογονικές ἀλλαγές πού ἀκολούθησαν τούς παγκοσμίους πολέμους, κρίθηκε ἀπαραίτητη. Ὅμως, ὅπως ἔχει ἐπισημανθῆ, ἡ “ἐνότης” πού ἐπιδιώκεται στό Π.Σ.Ε. δέν εἶναι ἡ ἐνότης πίστεως, μυστηρίων καί ἡθους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλά ἀλληλοαναγνώρισις τῶν δογματικῶν διαφοροποιήσεων, τῶν τρόπων διακονίας καί τῶν “μυστηρίων” ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν του σέ μία μορφή «ἐνότητος ἐν εὐρείᾳ διαφορετικότητι» (unity in rich diversity).

Ὑπό τήν ἔννοια αὐτή στίς συνελεύσεις τοῦ Π.Σ.Ε. ἔχει ἀλληλοαναγνωρισθῆ τὸ Βάπτισμα τῶν κυριωτέρων προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν, ἀκόμη καί τὸ “βάπτισμα” τῶν Πεντηκοστιανῶν στό Ἅγιο Πνεῦμα (9^η Γενική Συνέλευσις Π.Σ.Ε, Κείμενο: «Text on ecclesiology: Called to be the One Church», 8-9. Βλ. Ἐπί τῶν Δογματικῶν Ἱεροκοινοτική Ἐπιτροπή Ἁγίου Ὁρους, *Ἐπί μνημα περί τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν*, Ἅγιον Ὅρος Φεβρουάριος 2007, σελ. 24 κ.ἐξ.). Καί Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, ὡς γνωστόν, ἔχουν ἀναγνωρίσει τὸ Βάπτισμα τῶν Ἀντιχαλκηδονίων καί τῶν προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν τῆς Γερμανίας (ἐνθ’ ἀνωτ., σελ. 11).

Ἡ προτεσταντική θεωρία περί ἀοράτου ἐκκλησίας καί “ἐνότητος” τῶν ὁρατῶν προτεσταντικῶν “ἐκκλησιῶν”, μέ τήν μορφή ἀλληλοαναγνωρίσεως, συνυπάρξεως καί συνεργασίας γιά κοινή μαρτυρία στόν κόσμον, δεσπάζει στήν προοπτική τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ μαρτυρία τῶν Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων συναντᾷ ἀνυπέρβλητες δυσκολίες ἀπό τίς ἀνεξέλεγκτες πλέον ἠθικές κατευθύνσεις τῶν Προτεσταντῶν (χειροτονίες γυναικῶν, ὁμοφυλοφιλία κ.λπ.).

Μέ αὐτά τά δεδομένα ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος πρέπει νά ἀναθεωρήσῃ τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στό Π.Σ.Ε., διότι ἡ φθορά τοῦ Ὁρθοδόξου φρονήματος μεγεθύνεται^{viii}. Ἐάν ὅμως κριθῆ ὅτι ἡ συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σέ αὐτό εἶναι ἀπαραίτητη γιά λόγους ὑψίστου, καλῶς νοουμένου καί θεοφιλοῦς συμφέροντος ὠρισμένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (βλ. *Πηδάλιον*, ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 56, τί ἐστὶ τὸ συμφέρον) καί ὄχι κοσμικῆς σκοπιμότητος ἢ ἀνούσιου συμφυρμού, κάποιες τροποποιήσεις στό ἐν σχεδίῳ κείμενο θά ἦταν ἀπαραίτητες, ὥστε ἡ συμμετοχή νά εἶναι σύμφωνη πρὸς τήν Ἐκκλησιολογία τῆς. Ἦτοι:

Νά περιληφθῆ φράσις πού νά θέτῃ ζήτημα διακοπῆς τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τὸ Π.Σ.Ε., ἐφ' ὅσον ἡ στοχοθεσία του παραμένει προτεσταντικῆς προοπτικῆς.

Νά περιληφθῆ παράγραφος πού νά θέτῃ ὅρια στὸν τρόπο συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων, χωρὶς συμπροσευχῆς καὶ λατρευτικῆς ἐκδηλώσεις ἀλλὰ μέ ἐπαφῆς ἀκαδημαϊκοῦ χαρακτήρος.

Νά περιληφθῆ πρότασις, ὥστε οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι νά διατυπώνουν τίς θέσεις τους μέ τὴν μορφή χωριστῶν δηλώσεων, ὅπως γινόταν μέχρι τὸ 1961 ἀπὸ τίς Ὁρθόδοξες Ἀντιπροσωπεῖες.

Στὴν παράγρ. 16, εἰδικότερα γίνεται ἀναφορὰ στίς σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μέ διαχριστιανικούς ὀργανισμούς καὶ περιφεριακὰ ὄργανα τοῦ Π.Σ.Ε., καὶ μάλιστα μέ τὴν παρατήρησι ὅτι «ταῦτα μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. πληροῦν σημαντικὴν ἀποστολὴν διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου». Τὸ ἔργο τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν δὲν εἶναι, ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως κρινόμενον, σύμφωνον μέ τίς προσδοκίαις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Εἶναι ἐν προκειμένῳ γνωστὲς κάποιες ἐνέργειαι τῶν διαχριστιανικῶν ὀργανισμῶν, οἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸ Ὁρθόδοξο αἴσθημα. Μία τέτοια ἐνέργεια εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, σχετικὴ μέ τὴν ψήφισι τῆς λεγομένης Οἰκουμενικῆς Χάρτας ἀπὸ τὸ C.E.C καὶ τὸ C.C.E.E., ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἔγγραφα τῶν Ἐπιτροπῶν ἐπὶ Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν σχέσεων. **Θὰ ἦταν πραγματικὴ ἀστοχία, ἂν ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος ἐπιβεβαίωνε μεθόδους καὶ στόχους διαχριστιανικῆς συνεργασίας, ὅπως αὐτές.**

Ἡ παράγρ. 20 **ὀφείλει νά τροποποιηθῆ**. Οἱ ἱεροὶ Κανόνες 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης προσδιορίζουν τὸν τρόπο εἰσοδοχῆς τῶν ἐξ αἱρέσεων προσερχομένων στὴν Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, καὶ ὄχι τὴν προοπτικὴ τοῦ διαλόγου τῆς Ἐκκλησίας μαζί τους, ἐνόσω αὐτοὶ παραμένουν στίς ἑτεροδιδασκαλίαις τους^{ix}.

Δὲν πρέπει ἐπίσης νά λησμονῆται ὅτι ἡ ἀρχικὴ στάσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν διαχριστιανικῶν ὀργάνων, π.χ. στὴν Ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις», περιελάμβανε ὅρον, ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς δὲν θὰ συμμετέχουν σὲ δογματικὲς συζητήσεις καὶ λατρευτικῆς ἐκδηλώσεις στὸ πλαίσιο συνεργασίας τους (βλ. Ἰω. Καρμίρη, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα...*, τόμ. II, σελ. 962-963). Εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ στάσις τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας στὴν Λούνδη (πρῶτη σύσκεψις τοῦ «Πίστις καὶ Τάξις» ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Π.Σ.Ε., 1952), ὅπου ἐδήλωσαν: «... ἡ Ἱεραρχία τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιφυλάσσει δι' ἑαυτὴν καὶ μόνην τὸ δικαίωμα νά ὀρίζῃ τί εἶναι

σφαλερόν εις θρησκευτικά ζητήματα και τί είναι σύμφωνον ή ασύμφωνον πρός τήν πίστιν αὐτῆς...».

Δεδομένης σήμερα τῆς παραγωγῆς θεολογικῶν κειμένων ἀπό τίς ἐπιτροπές τοῦ Π.Σ.Ε., εἴμαστε σέ θέσι ἀπό τήν μελέτη τους νά ἀντιληφθοῦμε τήν θεολογική προοπτική τῆς συνεργασίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τό Π.Σ.Ε. Ἀπό τήν μελέτη τους διαπιστώνουμε ὅτι χρειάζεται περισσότερη προσοχή καί ἐπιφυλακτικότης γιά τά ἐκπονούμενα κείμενα. Τέτοιο κείμενο εἶναι π.χ. τό κείμενο τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστις καί Τάξις «Text on ecclesiology: Called to be the One Church», στό ὁποῖο μέ σαφήνεια καί ἐν γνώσει τῶν Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων δεσπόζει στό Π.Σ.Ε. ἡ προτεσταντική ἐκκλησιολογία (βλ. Ἐπί τῶν Δογματικῶν Ἱεροκοινοτική Ἐπιτροπή Ἁγίου Ὁρους, *Ἐπίσημο κείμενο περί τῆς συμμετοχῆς...»,* σελ. 13 κ.έξ.).

Μέ αὐτά τά δεδομένα ἡ παράγρ. 21 θά μπορούσε ἐπίσης νά τροποποιηθῆ, ὥστε νά δηλωθῆ **ἡ ἐπιφυλακτικότης γιά τά θεολογικά κείμενα πού παράγονται στίς ἐπιτροπές τοῦ Π.Σ.Ε.^x**

Ἡ **παράγρ. 22**, παρά τήν σπουδαιότητά της γιά τήν εὐστάθεια τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, θά μπορούσε **νά μή περιληφθῆ στό κείμενο** «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον», καθότι ἀποτελεῖ θέμα ἄλλης προοπτικῆς.

5ον. Ὁρισμένες συνέπειες τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου.

Ἡ παράγρ. 23, ἐάν τήν ἐννοοῦμε σωστά, σημαίνει δύο πράγματα.

Πρῶτον, σημαίνει ἐκδηλώσεις φιλοφρονήσεων πρός τοὺς ἑτεροδόξους. Ὅμως στό πλαίσιο αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων παρέχεται ἡ ψευδῆς ἐντύπωση ὑγιοῦς πορείας πρός ἐνότητα ἢ καί ὑπαρχούσης ἐνότητος, καί ἐκφέρεται λόγος ἀπό ἐπίσημα βήματα καί πρόσωπα περί αὐτῆς. Εἶναι γνωστό ὅμως ὅτι μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ δέν ἀναπαύεται σέ ὅλα αὐτά τά ἀνοίγματα, καί ὅτι ἡ ἐνότης πού καλλιεργεῖται δέν εἶναι ἀληθής.

Δεύτερον, σημαίνει ὅτι **πανορθόδοξως ἀποφασίζεται νά μή γίνωνται δεκτοί οἱ ἑτεροδοξοὶ πού προσέρχονται στήν Ἐκκλησία**: «ἀποκλειομένης πάσης πράξεως προσηλυτισμοῦ ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ». Αὐτό ὅμως δέν εἶναι σύμφωνο μέ τήν πίστι καί τήν πρακτική τῆς Ἐκκλησίας. Μέ διαλόγους ἀμφιβόλου ἐκβάσεως ἀναιρεῖται ἡ ἱεραποστολική φύσις τῆς Ἐκκλησίας καί ἀποστερεῖται ἀπό τά διεσκορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ ἡ δυνατότης ἐπιστροφῆς τους στήν Ἐκκλησία. Γι' αὐτό ἡ παράγρ. 23 σύμφωνα μέ τά ἀνωτέρω **πρέπει νά τροποποιηθῆ^{xi}**.

Είς δέ τήν άκροτελεύτιο παράγραφο πρέπει νά άποφευχθῆ ἡ φράσις «ὅπως οἱ χριστιανοί ἐργασθῶσιν ἀπό κοινοῦ». Ἐτσι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν θά δεσμευθῆ μέ πανορθόδοξο συνοδική ἀπόφασι γιά κάθε εἴδους διαχριστιανική συνεργασία, ἀλλά θά μείνη στήν ἐλπίδα τῆς καρποφορίας τῆς δικῆς της άγιοπνευματικῆς μαρτυρίας^{xii}.

Γ'.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ Ε΄ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ
«ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΩΛΥΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ»

1ον. Ὑποδείγματα θεοσυνεργήτων τροποποιήσεων.

Οἱ παράγρ. ΙΙ₃ καί ΙΙ₄ εἶναι ὑποδείγματα Ὁρθοδόξως ἐκφερομένου συνοδικοῦ λόγου, συμφώνου πρὸς τήν ἐκκλησιαστική παράδοσι καί θεολογία περί ἱερωσύνης, γάμου καί μοναχισμοῦ. Ἐκτός τούτου εἶναι καί παραδείγματα γιά τὸ ὅτι μέχρι τελευταίας στιγμῆς μπορεῖ νά γίνουν θεοσυνεργήτες τροποποιήσεις, ἐάν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι στά προσχέδια τοῦ κειμένου αὐτοῦ (Β΄ Πανορθόδοξος Προσυνοδική Διάσκεψις, 1982) ὑπῆρχαν προτάσεις γιά διαφορετικές ἀποφάσεις (γάμο τῶν ἐν χηρείᾳ κληρικῶν καί ἱερολόγησι τοῦ γάμου τῶν ἐκπεσόντων τοῦ μοναχικοῦ σχήματος Μοναχῶν), πού εὐτυχῶς ἀποφεύχθησαν. Τὸ ἴδιο ἀναλογικά ἰσχύει καί μέ τήν τροποποίησι πού δέχθηκε τὸ προσχέδιο κειμένου περί νηστείας ἤδη ἀπό τὸ 1986 (Γ΄ Πανορθόδοξος Προσυνοδική Διάσκεψις), ὥστε νά λάβῃ τήν γενικῶς σήμερα παραδεκτή μορφή του.

2ον. Ἡ περί γάμου προθεωρία καί ἀναγκαῖες προσθήκες.

Τὸ σχέδιο κειμένου «Τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου καί τὰ κωλύματα αὐτοῦ» ἔχει μία Ὁρθοδόξως τεκμηριωμένη προθεωρία. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως ἡ προθεωρία αὐτή **νά θεμελιωθῆ, ἐπιπροσθέτως, καί ἐπὶ τῶν περί γάμου ἰ. Κανόνων** διὰ παραπομπῆς σέ αὐτούς πού ἔχουν κυρωθῆ διὰ τοῦ β΄ Κανόνος τῆς Πενθέκτης, διότι δι' αὐτῶν προστατεύεται ὁ γάμος ἀπὸ τήν ἐκκοσμικευσί του. Γί' αὐτὸ προτείνεται ἡ προσθήκη κάποιας παραπομπῆς σέ αὐτούς τοὺς ἰ. Κανόνας^{xiii}.

Ἐπίσης, γιά λόγους πιστότητος στήν Κανονική παράδοσι χρειάζεται μία προσθήκη (φαίνεται μέ ἔντονη γραφή) στήν κατωτέρω διατύπωσι τῆς ἰδίας αὐτῆς παραγράφου Ι4: «Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὸν γάμον εἶναι ἡ **Ὁρθόδοξος** πίστις εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μία πίστις, τήν ὁποίαν ὀφείλουν νά

ἀποδέχωνται ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή»¹¹.

3ον. Ὁ γάμος ὡς ὁδὸς θεώσεως (ἡ ἀσκητικὴ τοῦ γάμου).

Ἡ θεμελίωσις τῶν κωλυμάτων γάμου στοὺς ἰ. Κανόνας 53 καὶ 54 τῆς Πενθέκτης συμπληρῶνεται εὐστοχα ἀπὸ τὴν φράσι: «καὶ τῆς συνῶδά τούτοις ἐκκλησιαστικῆς πράξεως», ὄχι ὁμως ἐπαρκῶς. Ἡ παραπομπή στοὺς Καταστατικούς Χάρτες τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ στίς συνοδικές ἀποφάσεις τοὺς δὲν καλύπτει τὸ θέμα, ἐὰν δὲν γίνῃ παραπομπή καὶ στοὺς προαναφερθέντες ἰ. Κανόνες καὶ τίς μετέπειτα συνοδικές ἀποφάσεις τῶν ἀοιδίμων πατριάρχων καὶ τίς ἐρμηνεῖες τῶν ἐγκρίτων κανονολόγων.

Ὁ λόγος γιὰ μία ὀλοκληρωμένη, καὶ ὄχι ἀποσπασματικὴ, ἀναφορὰ στὴν κανονικὴ περὶ γάμου παράδοσι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ βοηθηθοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ στὸν ἀγῶνα τοὺς γιὰ τὴν πνευματικὴ ὠρίμανσι καὶ θέωσι. Διότι καὶ ὁ Ὁρθόδοξος γάμος εἶναι μυστήριον φανερώσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἄσκησις τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν περιλαμβάνει καὶ τὴν σωφροσύνη, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐκλογή συζύγου ἔχει τὴν ἰδιαίτερη σημασίαν της. Ἡ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς συζύγου, ὅπως καὶ ἡ ὀλοκλήρωσις της μὲ τὸν Ὁρθόδοξον ἱερολογηθέντα γάμον, δὲν εἶναι ἰδιωτικὴ μόνον ὑπόθεσις, ὅπως θὰ ἐθεωρεῖτο στὴν ἐκκοσμικευμένη ἐποχὴ μας, ἀλλὰ ὑπόθεσις ἐκκλησιαστικῆ. Μέλη τοῦ Χριστοῦ οἱ νέοι ἀναζητοῦν ἄλλα μέλη τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ συνδεθοῦν «εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν», νὰ κάνουν τὴν ζωὴ τοὺς Βασιλεία Θεοῦ. Αὐτὸ λέγει καὶ ἡ παράγρ. Ι4 τοῦ σχεδίου κειμένου.

Ἐπομένως, ὡς ἀντανάκλασις αὐτοῦ τοῦ φρονήματος, προτείνεται ἡ παράγρ. ΙΙ1 νὰ τροποποιηθῇ, ὥστε **νὰ διαφυλαχθῇ ἀναλλοίωτη ἡ συνοδικὴ παρακαταθήκη τῆς ἀσκητικῆς τοῦ γάμου**^{xiv}.

Ἔτσι ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος θὰ βοηθήσῃ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας νὰ μὴ μειώσουν τὸ ἀσκητικὸ φρόνημά τοὺς καὶ νὰ μὴ διακινδυνεύσουν τὴν πορεία τοὺς πρὸς τὴν τελειότητα, ἐπιλέγοντας ἐμπαθῶς γιὰ γάμον πρόσωπα μὲ ὄλο καὶ μικρότερους βαθμοὺς συγγενείας. Ἄλλωστε τέτοιες περιπτώσεις θὰ οἰκονομηθοῦν χωρὶς εἰδικὴ ἀπόφασιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου γιὰ περιορισμὸ τῶν κριτηρίων στοὺς Κανόνες 53 καὶ 54 τῆς Πενθέκτης, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἢ ἄλλως ἐπὶ αἰῶνες δὲν εἶχαν τηρηθῇ ἀκριβῶς ἀλλὰ ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον (δὲν συνῆπτον π.χ. γάμον δευτέρα ἐξαδέλφια, βλ. *Πηδάλιον*).

¹¹ Ὁ μακαριστὸς Γέροντάς μας, ὁ Ἀρχιμ. Γεώργιος Καψάνης, γράφει: «ἡ μυστηριακὴ βάση τοῦ γάμου προϋποθέτει τὴν κοινήν πίστιν ... ἡ μετὰ τοῦ ἑτεροδόξου συζύγου κοινωνία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τελεία, ἐφ' ὅσον δὲν κοινωνοῦν τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ τῶν αὐτῶν μυστηρίων» (*Ἡ Ποιμαντικὴ Διακονία κατὰ τοὺς Ἱερούς Κανόνες*, Πειραιεὺς 1976, σελ. 179).

4ον. Διευκρινίσεις στον όρο «διγαμία».

Στήν παράγρ. ΙΙ₂ ή έννοια «διγαμία» δέν χρησιμοποιεΐται μέ τόν κανονικώς άκριβή όρισμό της. Στήν φράσι «συμφώνως προς τήν κατηγορηματικώς καταδικάζουσιν τήν διγαμίαν καί τόν τέταρτον γάμον Όρθοδόξον κανονικήν παράδοσιν» ή διγαμία χρησιμοποιεΐται μέ τήν έννοια ότι κάποιος έχει καί δεύτερη σύζυγο προτοϋ πάρη διαζύγιο άπό τήν πρώτη. Μέ αύτήν τήν έννοια ή λέξις διγαμία συναντᾶται στά σύγχρονα λεξικά (βλ. λήμμα στό Μέγα Έλληνικό Λεξικό Φυτράκη), καί ύπ' αύτήν τήν έννοια ή διγαμία στό σχέδιο κειμένου κατηγορηματικώς καταδικάζεται όπως καί ό τέταρτος γάμος. Άλλά ύπό τήν έννοια αύτή καταδικαστέος εΐναι καί ό δεύτερος καί ό τρίτος καί ό τέταρτος καί ό πολλοστός, έφ' όσον δέν έχει λυθή κανονικώς ό πρώτος γάμος. Η πολυγαμία δέν έχει θέσιν στήν Έκκλησία.

Στήν κανονική παράδοσι ή έννοια τής διγαμίας εΐναι διαφορετική. Σημαίνει ότι κάποιος, είτε λόγω θανάτου τής συζύγου είτε λόγω μοιχείας, έχει ήδη διαζύγιο καί νυμφεύεται δεύτερη γυναΐκα. Αύτός ό γάμος «παραχωρεΐται», δηλαδή συγχωρεΐται άπό τήν Έκκλησία. Καί ό τρίτος γάμος, έννοεΐται λόγω θανάτου ή μοιχείας καί τής δευτέρας συζύγου, γίνεται άνεκτός άπό τήν Έκκλησία. Άλλά ό επόμενος, ό τέταρτος, έστω καί άν συντρέχουν οί προηγούμενες προϋποθέσεις τοϋ θανάτου ή τής μοιχείας, δέν επιτρέπεται.

Η διγαμία λοιπόν, ύπό τήν άνωτέρω κανονική της έννοια, συγχωρεΐται άπό τήν Έκκλησία, δηλαδή γίνεται δεκτή μετά άπό έπιτίμιο. Οί ίεροι Κανόνες, τοϋ Μεγ. Βασιλείου ό δ' καί τής έν Νεκαισαρεία ό ζ' όρίζουν πώς γίνεται δεκτός ό δίγαμος καί ό τριγάμος. Ό άγιος Θεόδωρος ό Στουδίτης σημειώνει άκριβέστερα: «Η μέν οϋν διγαμία παρακεχώρηται δήλον ότι ύπό τοϋ ίεροϋ άποστόλου καί δι' αύτοϋ παρά Χριστοϋ, οϋ μήν νόμος, ώσπερ ό Θεολόγος Γρηγόριος, άλλα συγχώρησις».

Επομένως προτεΐνεται νά τροποποιηθῆ ή φράσις διά τοϋ: «καταδικάζουσιν **τόν τοιοϋτον** καί τόν τέταρτον γάμον... κτλ»^{xv}.

Ό λόγος, γιά τόν όποιο αναφερθήκαμε στήν μή κανονική χρῆσι τής έννοιας τής διγαμίας στό έν σχεδίω κείμενο, εΐναι ό εξής: Εάν κατανοήσουμε θεολογικώς τήν άπό κανονικής άπόψεως θέσι τής διγαμίας στήν Έκκλησία, εΐμαστε σέ θέσι νά άντιληφθοϋμε αναλογικά καί τό σοβαρό θεολογικό πρόβλημα πού βρΐσκεται πίσω άπό τήν ίερολόγησι τών μικτών γάμων.

5ον. Οί μικτοί γάμοι καί τά θεολογικά τους προβλήματα.

Η παράγρ. 5ι, περί τών μικτών γάμων «Όρθοδόξων μεθ' έτεροδόξων», έχει δύο θεολογικά προβλήματα:

α'. Ὁ μικτός γάμος δέν ἔχει θεολογική βάση.

Ὁ μικτός γάμος μέ ἑτεροδόξους, γράφεται στό σχέδιο κειμένου, «κωλύεται κατά κανονικήν ἀκρίβειαν, μή δυνάμενος νά εὐλογηθῆ (κανών 72 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ συνόδου)». Διότι, ὅπως σωστά λέγεται στήν προθεωρία περί γάμου τοῦ σχεδίου κειμένου: «Ἡ ἐν Χριστῷ ἔνωσις ἀνδρός καί γυναικός συνιστᾷ μίαν μικράν ἐκκλησίαν ἢ μίαν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας». Κατά τόν ἀπόστολο Παῦλο ἡ ἔνωσις τῶν χριστιανῶν συζύγων εἶναι μυστήριον εἰς Χριστόν καί εἰς τήν Ἐκκλησίαν, ὥστε «θεμέλιον τῆς ἐνότητος τοῦ γάμου νά εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ἐνότης» καί ἡ ἔνωσις τους «διά τῆς ὑπό τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐλογίας τῆς συζυγικῆς ἀγάπης» νά εἶναι εἰσαγωγή «εἰς τήν τάξιν τῆς Βασιλείας τῆς παναγίας Τριάδος» (παράγρ. Ι4). Ὁ ἐν Χριστῷ γάμος, ὡς φανέρωσις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὀλοκληρώνεται καθῶς οἱ νεόνυμφοι στήν Θεία Λειτουργία μεταλαμβάνουν τῶν θείων Μυστηρίων (κατά τήν ἀρχαία τάξιν).

Δεδομένου λοιπόν ὅτι ὁ μικτός γάμος δέν μπορεῖ νά εὐλογηθῆ γιά τούς ἀνωτέρω θεολογικούς λόγους, δέν ἀρμόζει τούς συζύγους «εἰς Χριστόν καί εἰς τήν Ἐκκλησίαν», οὔτε τούς ἐντάσσει ὡς ζευγος «εἰς τήν τάξιν τῆς Βασιλείας τῆς παναγίας Τριάδος», διότι «εἰς τήν τάξιν τῆς Βασιλείας» δέν μπορεῖ νά ἐνταχθῆ, τήν στιγμή τουλάχιστον τῆς τελέσεως τοῦ μικτοῦ γάμου, τό ἑτερόδοξον μέλος. Εἰς τί συνίσταται ἐπομένως ἡ «συγκατάβασις καί φιλανθρωπία», κατά τό ἐν σχεδίῳ κείμενο; Στήν οἰκονομία τοῦ Ὁρθοδόξου μέλους. **Γιά τόν λόγο αὐτό προτείνεται νά τροποποιηθῆ τό ἐν σχεδίῳ κείμενο.** Νά τελειώσῃ δηλαδή μέ τελεία στιγμή ἡ διατύπωσις περί τοῦ ὅτι ὁ μικτός γάμος κωλύεται κατά κανονικήν ἀκρίβειαν. Αὐτό εἶναι κανονικῶς ὀρθό. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος πρέπει νά ἐπαναλάβῃ καί ἐπιβεβαιώσῃ τήν κανονική παράδοσι. Στήν συνέχεια τό κείμενο νά διαλαμβάνῃ ὅτι **ὁ μικτός γάμος ἀντιμετωπίζεται κατ' οἰκονομίαν ὅπως ὀρίζουν οἱ ἱ. Κανόνες^{xvi}.**

Ἡ οἰκονομία τοῦ Ὁρθοδόξου μέλους εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα, ὅπως βεβαίως καί ἡ διευκόλυνσις τοῦ ἑτεροδόξου μέλους νά ἐπανέλθῃ στήν Ἐκκλησία. Περὶ τοῦ τελευταίου διαλαμβάνει ὁ λα' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ. Ἄν ὅμως δέν θέλῃ τό ἑτερόδοξο μέλος νά ἀποδεχθῆ τήν Ὁρθοδοξία, τότε ἀπομένει ἡ οἰκονομία τοῦ Ὁρθοδόξου μέλους κατά τούς ἱ. Κανόνες.

Συνθῆκες γιά μικτούς γάμους ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν, ἀλλά τό θέμα ἀντιμετωπιζόταν κατά τούς ἱ. Κανόνες. Ἀπό τά μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, σέ κλίμα ἐκκλησιολογικῆς καθιζήσεως, ἄρχισε νά θεωρῆται ὡς οἰκονομία ἡ ἴδια ἡ ἱερολο-

για τῶν μικτῶν γάμων¹². Δέν πρέπει ὁμως νά λησμονῆται ὅτι ἡ πρακτική αὐτή δέν ἔτυχε μέχρι σήμερα πανορθόδοξου συνοδικῆς διευθετήσεως. Θά εἶναι εὐτυχές νά λάβῃ τώρα μία σύμφωνη πρὸς τοὺς ἰ. Κανόνας διευθέτησι. **Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ αἰῶνες δέν ἐπεκύρωσε συνοδικῶς κάτι διαφορετικό ἀπὸ τὴν ἐντολή τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.** Δογματικῶς ὀρθὸ εἶναι ἡ **Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος νά μὴ θεσμοθετήσῃ κάτι πλέον τοῦ οβ' Κανόνος τῆς Πενθέκτης.** Ἡ ὑπάρχουσα πρακτική τῶν μικτῶν γάμων πρέπει νά μείνῃ πρὸς καιρὸν οἰκονομία τῶν ἐπισκόπων, χωρὶς ἡ Σύνοδος νά διατυπώσῃ δεσμευτικὴ ρήτρα τοῦ τύπου «κατ' οἰκονομίαν εὐλογοῦνται μικτοὶ γάμοι». Ὅσο ὠριμάζουμε ἐκκλησιολογικά, μπορεῖ ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας (ποιμαντικὴ τῆς θεώσεως καὶ ὄχι ἄλλων κατευθύνσεων) νά θεραπεύσῃ σὺν τῷ χρόνῳ τίς πληγές πού δημιούργησαν ἀθεολόγητες περὶ τὸν γάμο πρακτικὲς στὸν νεωτερικὸ κόσμον τοῦ 19^{ου} καὶ 20^{ου} αἰῶνος. **Ἄς μὴ δεσμευθῇ ἡ Ἐκκλησία μὲ μία πανορθόδοξο συνοδικὴ ἀπόφασιν.** Οἱ μικτοὶ γάμοι εἶναι ἀναπόφευκτοι, ὅσο ὁ λαὸς ὑστερεῖ σὲ ἐκκλησιολογικὴ αὐτοσυνειδησία καὶ πνευματικὴ ὠριμότητα.

β'. Ὁ μικτὸς γάμος συνιστᾷ ἀποδοχὴ τῆς «βαπτισματικῆς θεολογίας».

Εἶναι ἐντελῶς ἀόριστη ἡ διατύπωσις τοῦ ἐν σχεδίῳ κειμένου «ὁ γάμος Ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων». Μὲ ποιοὺς ἑτεροδόξους θά ἐπιτρέπεται (ἐνν. κατὰ τὸ σχέδιον κειμένου) καὶ μὲ ποιοὺς δέν θά ἐπιτρέπεται γάμος; Ποιὸς κανόνας θά ἰσχύῃ; Μόνον μὲ τοὺς Ρ/καθολικοὺς, Ἀντιχαλκηδονίους καὶ Προτεστάντες θά ἐπιτρέπεται, ἐνῶ μὲ τοὺς Πεντηκοστιανοὺς καὶ τοὺς Ἀντβεντιστὰς καὶ τοὺς Ἀντιπριαδικοὺς δέν θά ἐπιτρέπεται; Καὶ γιατί αὐτὴ ἡ διαφοροποίησις, ἐφ' ὅσον ὅλοι ἔχουν δόγματα καὶ ἦθη ἀντιευαγγελικά;

Ὅμως, ἔστω καὶ ἂν δέν λέγεται στὸ ἐν σχεδίῳ κείμενον, ἡ πρᾶξις σήμερα εἶναι νά δεχόμεσθε τὸν μικτὸ γάμον μὲ «βαπτισμένους στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος», ὅπως φαίνεται ἀπὸ ποιμαντικὰς ὁδηγίας Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σὲ χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ παραδοχὴ ἀποκαλύπτει ὅτι **ἡ πρακτικὴ τῶν μικτῶν γάμων, πού θεσμοθετεῖται μὲ τὸ σχέδιον κειμένου, ἐπιβεβαιώνει τὴν λεγομένη «βαπτισματικὴ θεολογία»,** ἄγνωστη στὴν πατερικὴ Παράδοξιν καὶ χαλκευμένη τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια μὲ τοὺς θεολογικοὺς διαλόγους.

¹² Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσῶνη, *Ἡ κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (intercommunio)*, ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 206 κ.ἑξ.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ Ε΄ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ
«Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΣΥΓΧΡΟΝΩ ΚΟΣΜΩ»

1ον. Γενικές έπισημάνσεις.

Τό σχέδιο κειμένου διαπνέεται από μία αντίφασι, ὅσον ἀφορᾷ τόν χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας. Σέ κάποιες παραγράφους ἡ Ἐκκλησία περιγράφεται ὀρθά σύμφωνα μέ τήν φύσι της (καινή κτίσις κ.λπ.) καί σέ ἄλλες μέ μία καθι-δρυματική αντίληψι, σάν κοσμικός ὀργανισμός πού συμμετέχει στίς δομές τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Ἡ καθιδρυματική αντίληψις περί Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε μετά ἀπό ρωμαιοκαθολική καί προτεσταντική ἐπίδρασι, στήν πρᾶξι δέν εἶναι εὔκολο νά παρακαμφθῆ. Ὁ σύγχρονος κόσμος λειτουργεῖ μέ τρόπο πού προϋ-ποθέτει αὐτή τήν αντίληψι. Ὅμως ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος μπορεῖ νά τήν ἀποφύγη καί νά δώση ἔτσι τό μήνυμα ὅτι πρόκειται περί ἐκτροπῆς ἀπό τήν ἀγιοπατερική ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας. Μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν ἐκφράσεις, οἱ ὁποῖες θά μαρτυροῦν γιά τήν ἤδη ὑπάρχουσα καί βιουμένη στήν Ἐκκλησία εἰρήνη, καταλλαγή καί ἀγάπη. Πράγματι αὐτή ἀποτελεῖ «τό ἔλεον καί τόν οἶνον στά τραύματα» τοῦ κόσμου, ὅπως ὠραῖα λέγεται στό σχέδιο κειμένου. Αὐτήν τήν εἰρήνη καί τήν καταλλαγή ἡ Ἐκκλησία «ὡς Καλός Σαμαρεῖτης ἐπιχέει μέ ἀγάπη καί φιλανθρωπία» στά τραύματα τοῦ κόσμου. Ἡ κοσμική αντίληψις περί καταλλαγῆς, ἡ ὁποία ἔχει μέν εὐγενῆ κίνητρα ἀλλά ὄχι καί ὑγιεῖς θεολογικά, δηλαδή ἀγιοπνευματικές, προσδοκίες καί ἐπιδιώξεις, ἐμπλέκει τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες σέ δραστηριότητες πού ἀκυρώνουν τό μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας. Καί αὐτή ἡ ἐμπλοκή προωθεῖται μέ τό σχέδιο κειμένου. Γί' αὐτό χρειάζονται τρο-ποποιήσεις.

2ον. Περί τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου καί περί περσοναλισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν παράγρ. Α1 περί τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου (ὄχι τοῦ «ἀνθρωπίνου προσώπου», διότι ἤδη ἔχει ἐντοπισθῆ ἀπό τόν Σεβ. Ναυπάκτου κ. Ἱερόθεο καί ἀπό ἄλλους καί ἔχει γίνεи κατανοητή ἡ περσοναλιστική στρέ-βλωσις τοῦ ὅρου αὐτοῦ), πρέπει νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τό χριστολογικό καί χριστοκεντρικό περιεχόμενό της χάνει τήν σημασία του στίς ἐπόμενες παρα-γράφους Α2-3. Γράφεται ὅτι ὡς προϋπόθεσις γιά τήν διαχριστιανική συνεργα-σία καί διαθρησκειακή συνεννόησι γιά τήν προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου «δύναται νά χρησιμεύση ἡ κοινή ἀποδοχή τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώ-που» (παράγρ. Α3).

Πόσο κοινή όμως είναι ή διδασκαλία περί του ανθρώπου ανάμεσα στην Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία καί στίς ἄλλες χριστιανικές ἐκκλησίες καί ὁμολογίες, πού δέν δέχονται τήν κατά Χάριν θέωσι τοῦ ἀνθρώπου, καί στίς ἄλλες θρησκείες πού τήν ἀγνοοῦν παντελῶς; Οἱ διαχριστιανικές καί διαθρησκευτικές προσπάθειες γιά τήν προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἐνδέχεται νά ἔχουν ὡς προϋπόθεσι μία οὐμανιστική (περσοναλιστική, ὑπαρξιστική) ἀντίληψι περί «ἀνθρωπίνου προσώπου», ἀδυνατοῦν ὁμως νά θέσουν ὡς βᾶσιν αὐτῶν τήν ἀγιοπνευματική γνῶσι τοῦ ἀνθρώπου ὡς «κεκελευσμένου Θεοῦ». Ἡ Σύνοδος θά θέσῃ ὡς στόχο τῶν ἀποφάσεών της ἐνδοκοσμικές συνεργασίες χωρίς σαφῆ περιγραφή τῶν δικῶν της κριτηρίων; Γι' αὐτό προτείνεται τροποποίησις τῶν παραγράφων Α2-3^{xvii}.

Εἰδικότερα ἡ περσοναλιστική (οὐμανιστικῆς, ὑπαρξιστικῆς προελεύσεως) ἐρμηνεία τοῦ ὄρου «ἀνθρώπινο πρόσωπο», ἡ ὁποία δεσπόζει στήν παράγραφο Β1, προτείνεται νά τροποποιηθῆ. Ἡ κοινωνία μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καί λόγῳ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δέν ἀντανακλᾷ ἀπροϋποθέτως «τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζώην» (παράγρ. Β1), ἀλλά μόνο ὑπό τὴν προϋπόθεσι ὅτι οἱ ἀνθρωποι ἔχουν γίνει σῶμα Χριστοῦ στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία καί ἔχουν ὡς ζωὴ τους τὴν «δόξαν», τὴν ὁποία ἔδωκε ὁ Χριστὸς σέ αὐτοὺς πού ἔγιναν σῶμα Του, «ἵνα ᾧσιν ἐν», καθὼς εἶναι τὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Αἰχμὴ στήν παράγρ. Β1 ἀποτελεῖ **ὁ ὄρος «κοινωνία τῶν θείων προσώπων»**. **Εἶναι καθαρὰ περσοναλιστικῆς προελεύσεως, ἀντορθόδοξος**, καί ὀφείλει νά ἀποφευχθῆ^{xviii}.

3ον. Περί εἰρήνης καί δικαιοσύνης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰρήνην καί τὴν δικαιοσύνην, γιά τίς ὁποῖες γίνεται λόγος στό ὑποκεφάλαιο Γ., ὑπάρχει σύγχυσις ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου. Στίς ἴδιες παραγράφους χρησιμοποιοῦνται μέ τὴν ἀγιοπνευματικὴν ἐννοίαν καί μέ τὴν κοσμικὴν (ἐνδοκοσμικὴν) ἐννοίαν. Βλ. π.χ. στήν παράγρ. Γ1, ὅπου ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁ «ῥιμος καρπὸς τῆς ἐν Αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων», μία εἰρήνη ὑπὲρ νοῦν καί κατάληψιν, χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Γαλ. 5, 22), φέρεται ἐπίσης ὡς καρπὸς «τῆς καθολικότητος τῶν ἀρχῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου». Περιττὸν νά ποῦμε ὅτι οὔτε ἡ ἱστορία οὔτε ἡ ἐσχατολογικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὁμιλοῦν γιά «ἐπὶ τῆς γῆς ἐπικράτησι ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν» (παράγρ. Γ1). Μόνον ἡ προφητικὴ, χριστολογικὴ, διάστασις τῆς εἰρήνης ἀπομένει (Ἠσ. 11, 1-9) καθὼς καί οἱ αἰτήσεις τῆς Ἐκκλη-

σίας «ὑπέρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας» τῶν τέκνων της, πού εἶναι ἡ ἀγιοπνευματική διάστασις τῆς εἰρήνης. Ἀκολουθοῦν κατόπιν εὐχετικῶς καὶ οἱ δεήσεις «ὑπέρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου», ὁ ὁποῖος ταλαιπωρεῖται ἀπό τίς πολλές καὶ πολύμορφες διαστάσεις καὶ ἔχθρες καὶ μάχες.

Προτείνεται λοιπόν ἡ σαφῆς καὶ ἀνεπίμικτη χρῆσις τῶν ὄρων, ὥστε νά εἶναι καθαρῆ ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διότι στίς παράγρ. Γ3-5 φαίνεται ἡ σύγχυσις αὐτοῦ πού εἶναι ἡ «ἄνωθεν εἰρήνη» μέ αὐτό πού ἐπιδιώκεται μέ τίς διαχριστιανικές καὶ διαθρησκειακές πρωτοβουλίες. Πολύ περισσότερο πού σέ αὐτές τίς τελευταῖες γίνονται προσευχές ὄχι σέ Ἐκεῖνον τόν ἀληθινό Θεό, τόν χορηγό τῆς «ἄνωθεν εἰρήνης», ἀλλά σέ ποικιλία θεῶν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος καλεῖται νά ἀναδείξη τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς πιστότητα ὅλων τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ λογικοῦ ποιμνίου τους στό φρόνημα τῶν ἀγίων Προφητῶν, Ἀποστόλων καὶ Πατέρων: ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἴμαστε «ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ἡμῶν» (πρβλ. Ἐφ. 4, 4).

Ἡ Σύνοδος θά ψηφίσῃ τὰ προετοιμασμένα, ἐνδεχομένως μέ τροποποιήσεις, προσυνοδικά κείμενα. Τήν ἐνότητα στήν Σύνοδο δέν δίνει ἡ ὑπερψήφισις ἀπλῶς τῶν κειμένων. Τά κείμενα πρέπει νά ἔχουν περιεχόμενο σύμφωνο μέ τό φρόνημα τῶν Ἀγίων Πατέρων.

Ἀπό τὰ κείμενα πού θά τεθοῦν πρὸς ψήφισι, ἄλλα ἔχουν καθαρὰ δογματικό (ἐκκλησιολογικό) περιεχόμενο καὶ ἄλλα ποιμαντικό μέ δογματικές προϋποθέσεις ἢ συνέπειες.

Τό ἀνά χεῖρας ὑπόμνημα ἐκθέτει τίς δογματικές παραμέτρους πού διέπουν τὰ προσυνοδικά κείμενα καὶ προσφέρει ἐνδεχόμενες τροποποιήσεις σέ αὐτά, ὥστε ἡ ἐνότης στήν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο νά μὴ εἶναι ἀπλῶς ἀπουσία διαφορετικῶν (διασπαστικῶν) τάσεων ἀλλά ὁμογνωμία σέ «ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπό πάντων ἐπιστεύθη», ἐν προκειμένῳ στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησιολογία.

Ἡ ἐποχή μας δέν ὑστέρησε σέ μορφές Ἀγίων, ἐν οἷς καὶ ἐξαιρέτων θεολόγων. Ἡ χαρισματική μαρτυρία τῶν συγχρόνων Ἀγίων καὶ ἡ «ἐπομένη τοῖς ἀγίοις πατράσι» μαρτυρία τῶν θεοφόρων θεολόγων εἶναι σημεῖα ἀναφορᾶς, πού μποροῦν νά ἐξασφαλίσουν θεοσυνέργητη ἐνότητα στήν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

1ον.

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ»

ⁱ «1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν βαθεῖαν αὐτοσυνειδησίαν ὅτι μόνη αὐτὴ ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν συνεχίζει νὰ εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῆς αὐτοσυνειδησίας ταύτης προέρχεται ἡ μέριμνα Αὐτῆς, ὅπως δοθῆ ἡ μαρτυρία περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀληθείας καὶ πραγματωθῆ ἡ ἐπαναγωγὴ πάντων τῶν ἐκτὸς Αὐτῆς εὐρισκομένων Χριστιανῶν εἰς τὴν Ἐαυτῆς ἐνότητα».

ⁱⁱ «2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τὴν ἐνότητα αὐτῆς (τὸ εἶναι αὐτὴν Μίαν) ἐπὶ τῆς μοναδικότητος τῆς θεανδρικῆς Ὑποστάσεως τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν Κεφαλὴν τοῦ ἐνός καὶ μοναδικοῦ σώματος Αὐτοῦ, τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐνότης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ των, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου: "ἵνα ὧσιν ἓν, καθὼς ἡμεῖς ἓν ἐσμέν" (Ἰω. ιζ', 22), ἔχει ὡς πρότυπον τὴν ἀδιάπτωτον ἐνότητα τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ δὲ οὐσιώδης ἐνότης τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ὀρθόδοξον ἐκκλησιῶν ἐκφράζεται διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς αὐτῆς ἀποστολικῆς Πίστεως, διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ χειροτονίᾳ («τὸ γὰρ ὁμῶν ὁμῶν καὶ ὁμῶν ὁμῶν· τὸ δὲ ἀντίγνωμον καὶ ἀντίθρονον», κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον) καὶ διὰ τῆς πατερικῆς παραδόσεως βιουμένης μέχρι σήμερον ἐν αὐταῖς ἀμειώτως».

ⁱⁱⁱ «3. Ἡ εὐθύνη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐνότητα **ταύτην**, ὡς καὶ ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολή, ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὗται ἰδιαίτερος προέβαλον τὸν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἀρρηκτον δεσμόν, **καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκοπτον ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τοὺς μὴ κοινωνοῦντας τῇ πίστει καὶ τοῖς μυστηρίοις αὐτῆς**» (οἱ προσθῆκες σημειωμέναις μετὰ ἔντονα γράμματα).

^{iv} «4. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀδιαλείπτως προσεύχεται ὑπὲρ ἐπιστροφῆς πάντων εἰς τὴν ἐνότητά της: «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α΄ Τιμ. 2, 4). Ἐκαλλιέργει πάντοτε τὸν διάλογον μετὰ τῶν ἐξ Αὐτῆς διεστώτων, τῶν ἐγγύς καὶ τῶν μακρὰν, θέτουσα ἀναγκαῖα δογματικὰ ὄρια πρὸς ἀσφαλῆ ἀνάκαμψιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀποστολικὴν πίστιν Αὐτῆς καὶ τελείαν μετ' Αὐτῆς κοινωνίαν ἐν τῷ αὐτῷ ἦθει καὶ τῇ αὐτῇ ἐμπειρίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς τὴν σύγχρονον ἀναζητήσιν ὁδῶν καὶ τρόπων ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἀνταποκρίνεται ἐκθέτουσα τὴν δογματικὴν Αὐτῆς διδασκαλίαν καὶ κανονικὴν παράδοσιν (ἀποφάνσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ Ἱεροῦς Κανόνας) ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀκραιφνοῦς μαρτυρίας Αὐτῆς ἐντὸς τῶν νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν».

^v «5. ... **δεῖν** νὰ ἐρείδωνται», ἀντὶ τοῦ ἀπλῶς «ἐρείδονται».

«6. Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῆ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία **γνωρίζει** τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξιν **ἑτεροδόξων** χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζωνται **ἐπὶ σαφῶς Ὁρθοδόξων θεολογικῶν καὶ**

κανονικῶν βάσεων. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην εἶναι θετικῶς διατεθειμένη πρὸς θεολογικὸν διάλογον μετ' αὐτῶν, ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι διὰ τοῦ διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγοῦσης **πρὸς τὴν ἐνότητα αὐτῶν μετὰ τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς, ἥτοι τῆς Ὁρθόδοξου, Ἐκκλησίας. Ἐν ἧ δὲ περιπτώσει διάλογός τις δὲν τελεσφορεῖ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θέτει τέρμα εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν προτροπὴν (Τίτ. 3, 10-11).**

«7. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω **μόνον** πνεῦμα, ἅπασαι αἱ Ἀγιώτατοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι **δέον** νὰ συμμετέχουν εἰς διαχριστιανικοὺς διαλόγους, "ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ" (Α' Κορ. 9, 12)».

^{vi} «8. ... **κατανοεῖ ὁμως ταύτας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς κατανόησιν τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας ...**».

^{vii} «9-15. Θέματα ἀφορῶντα τὴν μεθοδολογίαν τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων θὰ ἐπανεκτιμηθοῦν μετὰ τὴν λήψιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου».

^{viii} «16-19. Αἱ μέχρι τοῦδε σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. διακόπτονται, καθόσον τὸ ἐκκλησιολογικὸν πλαίσιον τῆς ἐν αὐτῷ διαχριστιανικῆς συνεργασίας δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Πίστει καὶ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν ἀλλ' εἰς συνύπαρξιν, ἀμοιβαίαν ἀνοχήν καὶ συνεργασίαν τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν».

^{ix} «20. **Ἡ εἰσδοχὴ τῶν προσερχομένων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐκ** τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν προσδιορίζεται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως (κανόνες 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῶν συνόδων)».

^x «21. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος παρακαλουθεῖ τὴν θεολογικὴν παραγωγὴν διαχριστιανικῶν θεολογικῶν ὀργάνων-ἐπιτροπῶν, ἀλλὰ διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις διὰ κεφαλαιώδους σημασίας θεολογικά συμπεράσματα αὐτῶν».

^{xi} «23. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναπτύσσει διαχριστιανικὸν θεολογικὸν διάλογον μὲ ἀγάπην Χριστοῦ ἐν ἀληθείᾳ, ἥτοι προσκαλεῖ τοὺς ἐκτὸς Αὐτῆς εἰς ἐνότητα Ὁρθόδοξου πίστεως καὶ γνησίας ἐμπειρίας Θεοῦ προβάλλουσα εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον τὸ ἰδανικὸν πρότυπον τοῦ καινοῦ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου».

^{xii} «Δεόμεθα, ὅπως ὁ Κύριος ἐκπληρώσῃ τὴν ἐλπίδα ἡμῶν περὶ τῆς ἐπανακάμψεως πάντων εἰς τὴν Μίαν Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Ὁρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν, ὅπως "γενήσεται μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν" (Ἰω. 10, 16)».

2ον.

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΩΛΥΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ»

^{xiii} Παράγρ. **14.** « ... Ἄλλωστε, τὸ θεμέλιον τῆς ἐνότητος τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ἐνότης, ἵνα, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐλογίας τῆς συζυγικῆς ἀγάπης, δυναθῇ τὸ ζεῦγος νὰ ἀντανακλᾷ τὴν ἀγάπην Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας ὡς μυστηρίου τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς αἰωνίου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τοιαύτης προοπτικῆς τοῦ ἐν Χριστῷ γάμου συνετέλεσε καὶ ἡ πλουσία περὶ γάμου Κανονικὴ παράδοσις (οἱ 1' καὶ 14' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ὁ 7' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ὁ 10' τῆς Δ', τοῦ Μεγ. Βασ. ὁ 8', καὶ κυρίως ὁ 10' τῆς ΣΤ', καθὼς καὶ αἱ ἐρμηνευτικαὶ ἐπεξηγήσεις τῶν ἐγκρίτων κανονο-

λόγων)».

^{xiv} Παράγρ. II1. «Σχετικῶς μέ τά κωλύματα γάμου λόγω ἐξ αἵματος, ἐξ ἀγχιστείας, ἐξ υἰοθεσίας καί πνευματικῆς συγγενείας ἰσχύει ὅ,τι προβλέπεται ὑπό τῶν ἱερῶν κανόνων (53 καί 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου) καί τῆς συνωδᾶ τούτοις ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, ἥτις διαχρονικῶς ἔχει τηρηθῆ διὰ τῶν συναφῶν ἱερῶν Κανόνων, τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων τῶν ἀοιδίμων Πατριαρχῶν καί τῶν ἐρμηνειῶν ἐγκρίτων Κανονολόγων, καί λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ σύμφωνος πρός αὐτάς σύγχρονος πράξις τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν».

^{xv} Παράγρ. II2. «Περί τοῦ μῆ ἀμετακλήτως λυθέντος ἢ ἀκυρωθέντος γάμου καί τοῦ προϋπάρχαντος τρίτου, ἰσχύει ὅτι συνιστοῦν ἀπόλυτα κωλύματα πρός σύναψιν γάμου, συμφώνως πρός τήν κατηγορηματικῶς καταδικάζουσαν **τόν τοιοῦτον** καί τόν τέταρτον γάμον Ὁρθόδοξον κανονικήν παράδοσιν».

^{xvi} Παράγρ. 5i. «i. Ὁ γάμος Ὁρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων κωλύεται κατὰ κανονικήν ἀκρίβειαν, μῆ δυνάμενος νά εὐλογηθῆ (κανών 72 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ συνόδου). **Ἀντιμετωπίζεται ὁμως κατὰ περίπτωσιν συμφώνως πρός τά ὀριζόμενα ὑπό τῶν ἱερῶν Κανόνων** καί ὑπό τόν ρητόν ὅρον ὅτι τά ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουν βαπτισθῆ καί ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ».

3ον.

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΣΥΓΧΡΟΝΩ ΚΟΣΜΩ»

^{xvii} Παράγρ. A2: «Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νά **διακηρυχθῆ** πρός ὅλας τὰς κατευθύνσεις **ὅτι ἡ προστασία** τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτονοήτως δέ καί τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, **δέν ἐξασφαλίζεται ἄνευ τοῦ ἀγιασμοῦ τούτου, τουτέστι τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει καί Ἐκκλησίᾳ θεοποιού ἀσκήσεως καί ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας** αἱ εἰρηνευτικά προσπάθειαι **ἀποκτοῦν θεοφιλή προσανατολισμόν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία στέκει ἐν τῷ κόσμῳ ὡς διαχρονική μαρτυρία τοῖς μακρὰν καί τοῖς ἐγγύς περὶ αὐτῆς τῆς μοναδικῶς ἐν ἑαυτῇ φυλαττομένης ἐλπίδος».**

Παράγρ. A3: «Προϋπόθεσιν συνεργασίας Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων μετ' ἄλλων διακρατικῶν, διαχριστιανικῶν ἢ διαθρησκειακῶν φορέων ἀποτελεῖ ἡ ἀπαρέγκλιτος θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ἀπάλειψις τοῦ φανατισμοῦ, ἡ συμφιλίωσις τῶν λαῶν καί ἡ ἐπικράτησις τῆς ἐλευθερίας καί τῆς εἰρήνης εἰς τόν κόσμον πρός ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καί θρησκευματος, δέν πρέπει νά προϋποθέτῃ ἢ νά συνεπάγεται τόν συγκρητισμόν, τουτέστι τήν προσοικειώσιν ἢ τήν ἀποδοχήν μεθόδων ἀπαδόντων πρός τὰς δογματικάς καί κανονικάς ἀρχάς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

^{xviii} Παράγρ. B1: «Ἐν ἐκ τῶν ὑψίστων δώρων τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον, τόσον ὡς συγκεκριμένον φορέα τῆς εἰκόνας τοῦ **Τριαδικοῦ** Θεοῦ καί **κεκλημένου εἰς τό «καθ' ὁμοίωσιν»**, ὅσον καί ὡς κοινωνίαν προσώπων, ἀποτελεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, «Ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τόν ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἀφῆκε καί αὐτεξούσιον, νόμῳ τῷ τῆς ἐντολῆς μόνον κρατούμενον» (Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΙΔ', Περὶ φιλοπρωχίας*, 25. PG 35, 892A). Ἡ ἐλευθερία καθιστᾷ μέν τόν ἄνθρωπον ἰκανόν νά προσδεύῃ πρός τήν πνευματικήν τελειότητα, ἀλλά, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τόν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἀπό τοῦ Θεοῦ αὐτονομῆσεως καί, δι' αὐτῆς, τῆς πτώσεως, ἐξ οὗ καί αἱ τραγικά συνέπειαι τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ».